

سد سیوند و اثرات مخرب زیست محیطی آن بر نیریز

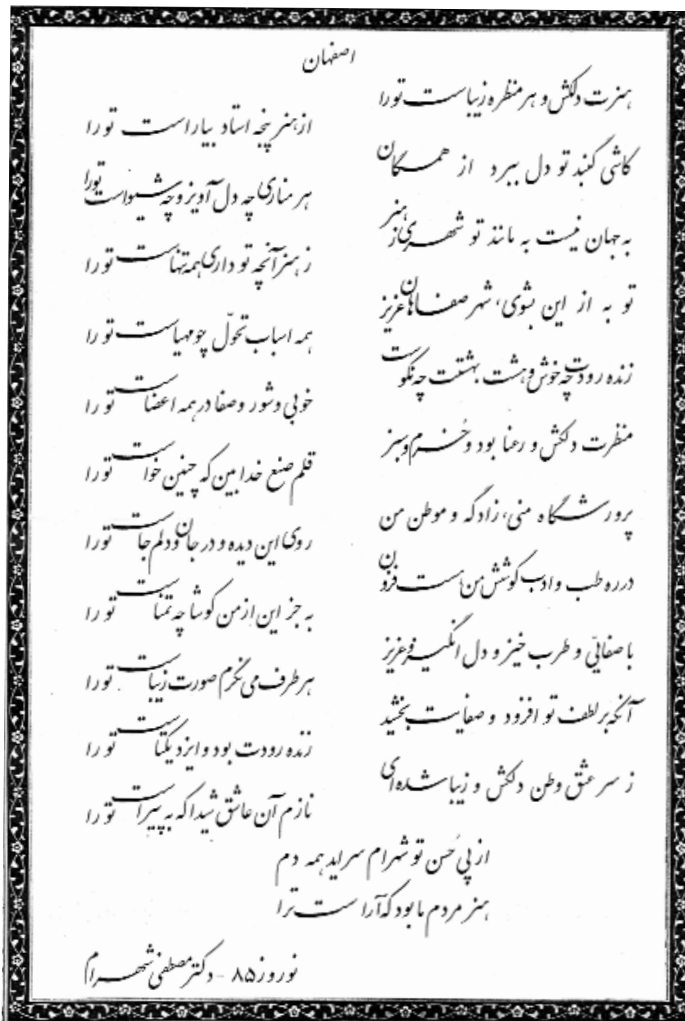
دکتر حسن علی پیشاهنگ

از مسائل جهانی و ملی که بگذریم، به مساله‌ی منطقه‌ی و بومی می‌رسیم که موضوع بحث ما می‌باشد. همان‌طور که همگان می‌دانند دریاچه‌ی نی‌ریز از دو بخش طشک و بختگان تشکیل شده است. آب هر دو دریاچه شور می‌باشد که میزان شوری بختگان بیش‌تر از دیگری است. آب دریاچه‌ی نی‌ریز مصر کشاورزی ندارد. بخار آب برخاسته از دریاچه باعث افزایش رطوبت هوا می‌شود و به‌علت بلندبودن ارتفاع کوه‌های پیرامون نی‌ریز، رطوبت حاصله در هوا باقی مانده و باعث ثمردهی درختان انجیر، بادام، روز و زیتون در کوه‌ها می‌شود (که می‌توان به‌نوعی آن را آبیاری مصنوعی کوه‌ها نامید).^۷ دریاچه‌ی نی‌ریز، زیستگاه زمستانه‌ی پرندگانی است که از روسیه و صحرای سیبری به ایران مهاجرت می‌کنند (مانند فلاینگو، درنا، کبوتر دریایی، آبچلیک، مرغابی، غاز و...) که همگی در حفظ اکوسیستم (بوم‌ساختار) و محیط‌زیست نقش بسیار ارزنده‌ی دارند.^۸ پس از آبیگری سد سیوند، میزان ورودی آب رودخانه‌ی کُر به دریاچه‌ی بختگان بسیار اندک و حتی گاهی به صفر می‌رسد (مقداری از آب کُر که در گذشته به‌دلیل سد درودزن کم شده بود) در نتیجه‌ی ورودی آب دریاچه تنها محدود به سیلاب‌های منطقه (نی‌ریز، خیر، آباد طشک، خرامه و ارسنجان) خواهد شد. به‌دنبال این رویداد پیوستگی میان دو دریاچه‌ی طشک و بختگان از بین خواهد رفت (همان‌گونه که در سال‌های خشک‌سالی از میان می‌رود) که نتیجه‌ی آن خشک‌شدن دریاچه‌ی بختگان خواهد بود و اندکی پس از آن دریاچه‌ی طشک هم به خاموشی فرو خواهد رفت. چرا که هم‌اکنون شوری دریاچه‌ی طشک به ۱۲۰۰ واحد رسیده است که حدود ۴ برابر سال‌های پُرآب گذشته می‌باشد. آن‌گاه است که فاجعه‌ی زیست‌محیطی برای نی‌ریز رخ خواهد داد.^۹ چاه‌های پیرامون دریاچه، نخست شور (همان‌گون که برخی از آن‌ها هم‌اکنون شده‌اند) و پس از آن تلخ خواهند شد (یعنی زه دریاچه را خواهند کشید) که دیگر نه تنها کوچک‌ترین سودی برای کشاورزی نخواهد داشت، بلکه باعث نابرابری زمین‌های کشاورزی در آینده خواهد شد که گاهی برای بازیافت دوباره‌ی آن‌ها چندین ده سال لازم است. از سوی دیگر با خشکی دریاچه، دیگر بخار آبی از دریاچه برنخواهد خواست و در نتیجه محصولات کوهی نی‌ریز (بویژه انجیر و بادام) به شدت کاهش خواهد یافت.^{۱۰}

□ نی‌ریز در شرق استان فارس قرار دارد و دومین شهرستان این استان از نظر وسعت محسوب می‌شود. نام این شهر باستانی در سنگ نبشته‌های تخت جمشید آمده است. در ضلع جنوبی شهرستان، دریاچه‌ی نی‌ریز (بختگان و طشک) هم‌چون حفاظی از غرب به شرق کشیده شده است.^۱ سیوند نام روستایی بزرگ و خوش آب و هوا در مسیر راه شیراز اصفهان (میانه‌ی راه تخت‌جمشید به پاسارگاد) می‌باشد. رودخانه‌ی کوچک پلوار در دره‌ی سیوند (تنگه‌ی بلاغی) جریان دارد که سیلاب آن به رود کُر پیوسته و از آن‌جا به دریاچه‌ی نی‌ریز (طشک و بختگان) می‌ریزد. ساختن سدی بر روی رود سیوند (پلوار) از سال ۱۳۷۲ آغاز شده است که امسال به پایان می‌رسد و احتمالاً آب‌گیری آن در سال جاری یا آینده شروع می‌شود.^۲ آن‌چه که در سطح ملی و حتی جهانی نگران‌کننده است، احتمال به زیر آب‌رفتن پاسارگاد می‌باشد که البته همراه با غرق‌شدن قطعی ۱۳۰ اثر باستانی از دوره‌های هخامنشی، اشکانیان و اسلامی در تنگه‌ی بلاغی (دره‌ی سیوند) می‌باشد که برخی از آن‌ها هنوز مورد کوچک‌ترین بررسی هم واقع نشده‌اند. همه‌ی این‌ها بخشی از میراث فرهنگی ما شناخته می‌شوند که از نابودی آن‌ها می‌توان به‌عنوان یک فاجعه فرهنگی نام برد.^۳ پاسارگاد که در سال‌های پیش به‌عنوان میراث جهانی در یونسکو به ثبت رسیده است دربرگیرنده آرامگاه کوروش، نقش‌الداری و ویرانه‌های کاخ وی می‌باشد. کوروش کبیر به‌عنوان نخستین صادرکننده فرمان حقوق بشر برای دنیا، با عنوان ذوالقرنین برای مسلمانان، یهودیان و زردشتیان و به‌عنوان مقتدرترین فرمانروای ایرانی برای ایرانیان دارای اهمیت بسیار می‌باشد.^۴ البته طبق اظهارنظر مقامات اداره‌ی آب منطقه‌ی فارس، دریاچه‌ی سد سیوند، حداکثر ۹ کیلومتر با آرامگاه فاصله خواهد داشت.^۵ گرچه همین اظهار نظر هم مورد تردید است، چرا که در سیل سال ۱۳۷۵ که هیچ‌گونه سدی وجود نداشت به مدت یک هفته پله‌هایی پایینی سد (حدود یک متر) در زیر آب بود، ولی در هر حال، بخار آب دریاچه و رطوبت خاک منطقه، آسیب فراوانی به پاسارگاد وارد خواهد کرد.^۶

در وصف اصفهان

دکتر مصطفی شهرام - اصفهان

روی دیگر فاجعه، زمین‌های شورزار کف دریاچه خواهد بود که با وزش هر نسیمی، نمک‌ها هم‌چون پرده‌یی بر روی زمین‌های کشاورزی کشیده خواهند شد و حتی اگر آبی از چشمه‌سارها برای زمین‌ها باقی مانده باشد، دیگر زمین‌های شورزار استعداد چندانی برای شکوفایی نخواهند داشت. گذشته از این، نمک‌های بادآورده برای تندرستی انسان‌های ساکن در شهرستان و جانوران اهلی و وحشی هم زیان‌آور خواهد بود و بیماری‌های پوستی، ریوی و چشمی افزایش خواهند یافت. با خشک شدن دریاچه‌ی نی‌ریز، پرندگان مهاجر و کوچ‌کننده هم دیگر به سوی نی‌ریز نیامده، در نتیجه اکوسیستم به هم خورده و کویر به معنای حقیقی آن واقعیت تلخی در منطقه به‌عنوان مهمان ناخوانده پیدا خواهد کرد.^{۱۱}

پس سد سیوند چه معنی خواهد داشت؟ آب رود پلوار (سیوند) به بیرون از ایران یا شن‌زارهای بی حاصل کویر لوت نمی‌رود که به هدر رفته باشد. در واقع این سد آبی را که در دریاچه‌ی نی‌ریز گرد می‌آید و در کشاورزی و دیم‌کاری و دامپروری به کار می‌رفت، به پشت سد سیوند منتقل خواهد کرد و به کشاورزان و مردم دیگری خواهد داد. یعنی تقریباً کاری عبث و بیهوده.

سدسازی و زدن چاه عمیق در کشور زلزله‌خیز ما پس از ویرانی قنات‌ها و کاریزها، جنگل‌ها و مراتع، آبخیزها و آب‌خوان‌ها آسان‌ترین راه برای مسوولان جهت تامین آب می‌باشد و از این راه عده‌یی از بومیان منطقه، تنها مدت کوتاهی و آن هم به زیان محیط‌زیست به آب دسترسی پیدا می‌کنند. گذشته از این زمین‌لرزه‌های پی در پی باعث سست شدن و کاهش طول عمر مفید سدها خواهد شد. در پایان باید بدانیم که همه‌ی مردم ایران با هم برابرند و دل‌سوزی برای مردم به‌معنای دل‌سوزی برای محیط‌زیست آن‌ها هم می‌باشد.

«همه جای ایران سرای من است / که خوب و بدش از برای من است».

منابع

- ۱- هفته‌نامه‌ی عصر نی‌ریز، ۸۴/۷/۱۰
- ۲- ماهنامه‌ی آناهید، شماره‌ی ۷، شهریور ۸۴
- ۳- خیرگزاری میراث فرهنگی، ۸۴/۶/۱۲
- ۴- کورش کبیر یا ذوالقرنین، دکتر باستانی پاریزی.
- ۵- روزنامه‌ی عصر مردم، ۸۴/۷/۲۲
- ۶- خیرگزاری کار (ایلنا)، ۸۴/۶/۷
- ۷- گزارش سازمان آب‌های زیرزمینی فارس - مهندس محمد موسوی
- ۸- فضل بن حاتم نی‌ریزی و زادگاه او، محمدعلی پیشاهنگ.
- ۹- روزنامه‌ی عصر مردم، ۸۴/۶/۱۷
- ۱۰- سایت ایران امروز - دکتر علی حصوری - ۸۴/۶/۱۵
- ۱۱- سایت گسل - دکتر علی حصوری - ۸۴/۶/۹

